

Дубравка Симовић
библиотекар саветник
Народна библиотека Србије
Београд

КУЛТУРНА, ОБРАЗОВНА И ПРОСВЕТНА ДЕЛАТНОСТ НАРОДНИХ БИБЛИОТЕКА У СРБИЈИ У ПЕРИОДУ 2001-2005. ГОДИНЕ

А. Централна Србија без Београда

УВОД

Организовање културно-образовних програма је дугогодишња пракса наших народних библиотека а нарочитог значаја у оним срединама где нема других институција културе. Библиотечке услуге имају и социокултурни и интегративни карактер тиме што повезују психолошки и социјални моменат, моменат сазнања и узајамност корисника и друштва. Економски карактер услуга у овој делатности није на првом месту.

У току је више међународних пројеката покренутих са циљем развоја и унапређења сарадње између библиотека и осталих институција културе. Културно-образовни концепт регије подразумева да музеји, позоришта, библиотеке и културно-уметнички аматеризам чине целину. Утврђене су и смернице за сарадњу локалних културних институција а библиотека је означена као центар локалне заједнице, као ослонац вишефункционалног културног комплекса.

Где је место наших народних библиотека у овој новој ситуацији на културном, образовном и општедруштвеном плану можемо да сагледамо анализом њихове културно-просветне делатности.

ЦИЉ

Ретроспективна анализа културно-просветне делатности народних библиотека у Централној Србији у периоду од 2001. до 2005. године спроведена је са намером да се добију подаци који ће омогућити одговоре на следећа, значајна питања: колико су наше народне библиотеке унапредиле активности у својој културној мисији просвећивања народа, какав је облик и обим ове делатности и каква је регионална дистрибуција ових активности, на који начин се народне библиотеке у Србији суочавају са изазовима модерног друштва, који су проблеми на путу реализације културно-образовних пројеката, колико је квалитетан и узајамно-зависан однос између локалних заједница и библиотека у њима.

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДЕ

Истраживање је спроведено у Народној библиотеци Србије у периоду март-децембар 2007. године, анализом доступних Извештаја о раду народних библиотека за период 2001 - 2005. године. Примарна намера је била да се у анализу укључе и подаци из извештаја за 2006. годину, али како су они тек пристизали у време спровођења истраживања и како нису били комплетни, нажалост, нису могли бити узети у обзир.

Мада смо временски мало удаљени од анализираниог периода, добијени подаци дају веома јасну слику која омогућава претраживања по разним параметрима.

Анализа је обухватила 115 народних библиотека у 18 округа Централне Србије. У њима су регистрована 8884 програма у овом периоду. У 17 библиотека у Београду избројано је преко 12.624 програма. Из овога јасно произлази закључак да културно-просветна делатност библиотека у Београду може бити предмет посебне анализе и због броја програма које су организовале а и због бољих услова у којима се налазе у односу на народне библиотеке у осталим местима. Пажњу ћемо, зато, усредсредити на 115 библиотека у Централној Србији.

У извештајима о раду, уколико их је било, подаци о културно-просветним активностима, у великом броју случајева, нису давани ни прецизно ни потпуно, понекад чак и описно, што повлачи за собом питање правилног извештавања о раду у нашим библиотекама. Цифре до којих сам дошла су релативне, али и такве омогућавају да се сагледа велики простор деловања а самим тим и друштвеног утицаја наших народних библиотека.

Подаци су представљени табеларно и графички. У обради података коришћен је оперативни програм MS Office 2003.

РЕЗУЛТАТИ

Активности су, ради лакшег сагледавања, груписане према свом садржају у неколико категорија: изложбе (свих врста), књижевни сусрети и промоције, веће манифестације, забавни програми, позоришне, филмске и циркуске представе и остали програми и акције свих врста.

У групу већих манифестација су сврстани разноврсни програми којима је заједничко то да трају више дана, обједињују разноврдне програме и теме, окупљају већи број учесника из различитих средина и иностранства. Већином су традиционални и прерастањем локалних граница представљају препознатљив бренд својих средина.

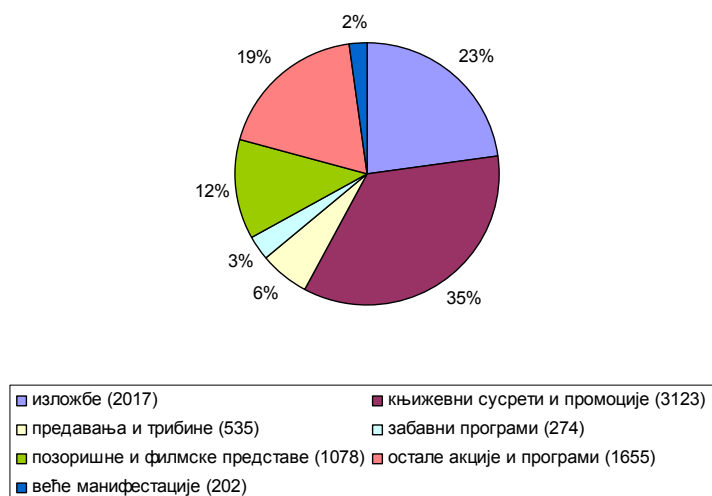

График бр 1: Културно-просветне активности народних библиотека у Србији према садржају

A. Културно-просветне активности по садржају

Изложбе

Излагање свих врста библиотечке грађе као и разноврсних производа уметничког стваралаштва и занатског рада представља омиљени вид културно-просветних активности у нашим библиотекама.

Књиге су можда и најмање погодне за овај вид презентовања пошто њих, пре свега, треба узети у руку, прелистати а не само гледати изложене у витринама. Свеједно, нема библиотеке која у току године не осмисли по неку изложбу књига. Књиге из фондова излагане су тематски везане за неки историјски догађај или период, за живот и стваралаштво знаменитог појединца, поводом разних локалних и државних јубилеја као и дана библиотеке. Излагане су старе и ретке књиге, књиге намењене појединим узрастима, новонабављене, оштећене, најчитаније и оне које се препоручују за читање. Излагани су стари и вредни листови и часописи, фотографије, плакати и друга значајна документа које библиотеке чувају у својим фондовима.

Велики број библиотека бар једном годишње организује продајне изложбе књига појединих (углавном истих) издавачких кућа. Приликом тих салона, сајмова или како се већ називају, библиотекама остане изванредан број публикација на поклон од излагача. То је проверен начин да се увећа фонд као награда за уступање простора и добит од продаје коју је остварио издавач.

Прављене су изложбе, најчешће слика али и свих других уметничких радова појединих аутора или више њих, пре свега завичајних. Изложбе након ликовних колонија и тематски различитих ликовних конкурса, дечјих цртежа, осликаних ускршњих јаја, калиграфских радова, музичких инструмената, народних рукотворина и јела, заборављених предмета и старина као прилог етнолошким проучавањима сваког краја.

Изложбе су постављане у просторијама библиотеке или на неким другим местима па и на отвореном. Понеке су гостовале и у другим библиотекама што је сјајан пример сарадње који треба следити.

Изложби је у овом периоду било око 2017.

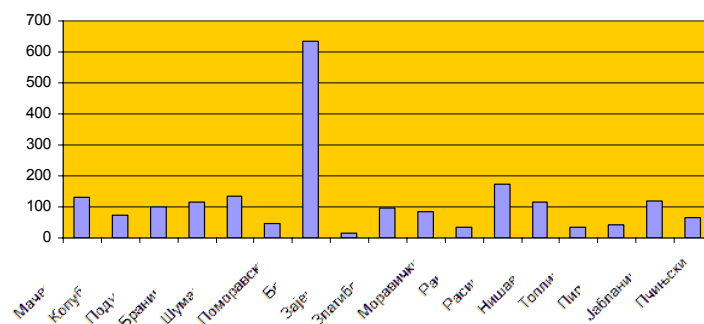

График бр. 2: Изложбе у периоду 2001-05. по окрузима

Највише изложби у овом периоду припремиле су библиотеке у Борском округу 633, (односно библиотека у Бору 611), затим Расинском 173 и Шумадијском 134.

Народна библиотека у Шапцу има Правилник о ликовним изложбама у Библиотеци. Под покровитељством библиотеке у Владимирцима у сликарском атељеу су стварали сликари аматери и потом је организована изложба тих радова. Библиотека из Коцељеве је уз изложбу Век филма у Србији и промоцију истоименог ЦД у издању Кинотеке, пројекцију најстаријег сачуваног српског филма приредила и изложбе Успомена из школског живота у сарадњи са Педагошким музејом. Ово је добар пример широко обухваћене теме и временски и просторно. Бијенале еко карикатуре и етно изложбе Етно-културолошке радионице као и на друге етно теме организује библиотека из Соко бање.

Књижевни сусрети и промоције

Најзаступљенији начин културно-просветног деловања у библиотекама су књижевне вечери, сусрети са писцима у и ван библиотеке, промоције новоизашлих књига, часописа и мултимедија (и оних у издању саме библиотеке), промоције стваралаштва једног или више аутора или књижевног клуба или литерарне секције који раде под окриљем библиотеке, промоција издавача као и других видова представљања различитих публикација.

Оваквих окупљања било је 3123. Највише их је организовано у Борском округу 313 и Шумадијском и Златиборском по 309.

Према оволиком броју можемо закључити да су ти програми најпопуларнији међу библиотекарима који у организовању ових сусрета имају, несумњиво, највише искуства, да су драгоцени ауторима јер имају прилику да се сретну са публиком и драгоцени издавачима јер на тај начин популаришу своја издања. Колика је њихова популарност међу корисницима не можемо тврдити јер немамо готово никаквих података у извештајима о њиховој посећености. Овде, такође, примећујемо недостатке у извештавању.

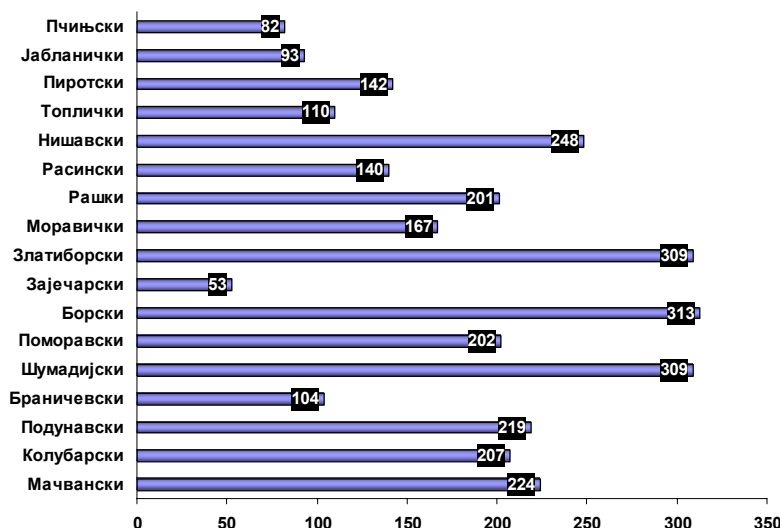

График бр. 3: Књижевни сусрети и промоције у периоду 2001-05. године по окрузима

Значајан број ових сусрета је са предшколском и школском децом и омладином. Они имају јак едукативни карактер – популаришу књижевност, кореспондирањем са наставним планом и програмом доприносе целовитости образовања, подстичу стваралаштво и орджавају равнотежу између утицаја масовних визуелних медија и конвенционалних, штампаних публикација.

Предавања и трибине

Ови скупови су тематски веома разнородни али са јасним просветитељским карактером. У оквиру неких су приказивани и едукативни и документарни филмови, организоване изложбе као илустрација.

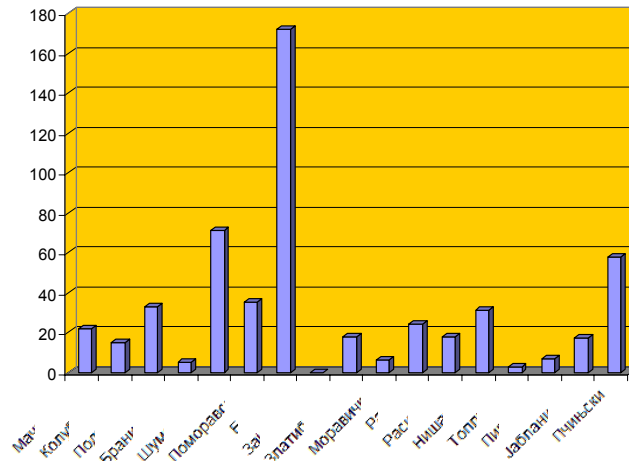

График бр. 4: Предавања и трибине у периоду 2001-05. године по окрузима

Трибина, предавања, округлих столова и дебата било је 535. У Борском округу 172, Шумадијском 71 и Пчињском 58. Тематски можемо да их групишемо на следећи начин:

Едукација омладине спроводи се кроз трибине посвећене борби против наркоманије и болести зависности уопште, кроз разговоре и шире друштвене акције „Дрога и млади“ и „Спортом против дроге“. Циклуси предавања „Препознавање девијантног понашања код адолесцената“ и „Омладина и здравље“ (који укључују теме „Психолошки проблеми младих“, „Млади и дроге“, „Пушење и млади“, „Алкохол и млади“, „Млади и секте“, „Сиди и млади“, „Здравље и млади“) су организовани у великом броју библиотека а у оквиру њих су приказивани и филмови који су послужили као илустрација.

Историја је честа тема трибина и предавања па и научних скупова у библиотекама. Историја Србије а потом и теме као „Европа 1804-2004“, „Наука у Византији и средњовековној Србији“, „Допринос Југославије победи антифашистичке коалиције над фашизмом“, „XX век - век зла“, „Табуи у историји српског народа“, „Српско питање“, религија и политика, „Идеја о балканској федерацији“, „Равногорски покрет“, „НАТО бомбардовање“. Предавање у Грделици о историји Грделице као и трибина о знаменитим Алексинчанима су теме од локалног значаја.

Пољопривреда – је тема предавања у срединама у којима се становништво бави претежно пољопривредом па постоји интересовање за гајење лековитог биља, гајење гљива, за пчелиње производе као и све новине и научна достигнућа која треба да помогну пољопривредницима у њиховом раду.

Политика и друштво – су теме веома актуелне и за њих постоји велико интересовање. Библиотекари организују скупове о политици уопште, демократији, глобализацији, транзицији и националном интересу, тоталитарној и либералној политичкој филозофији, о Србији у међународним односима, о савременој политичкој ситуацији,

проблемима запошљавања, наталитета, васпитања – националног, верског и грађанског као и међунационалним односима. Организовани су Округли сто на тему „Санџак и Бошњаци између Србије и Црне Горе“, трибина о слободи медија, о моралним изазовима америчког друштва, дебате и предавања о геополитици. Суштина је у сучељавању различитих мишљења о горућим друштвеним питањима а ширином обрађених тема је изражена тенденција прожимања делатности библиотека са активностима локалне заједнице.

Књижевност и језик – су теме које су делом обрађене и на књижевним вечерима и на појединим изложбама. На предавањима се говорило о целокупном стваралаштву неког великог писца или народа, али много више о односу других уметности и наука према књижевности, о науци о књижевности и језику. „Српско-грчке књижевне узајамности у 19. и 20. веку“, округло сто „Бранко Миљковић – убиство или самоубиство“, језик штампе и електронских медија, трибина о Књижевним новинама, скуп о превођењу као облику прожимања култура, округли сто „Књига и савремени медији“, предавање „О почецима српске писмености“. Теме показују ширину погледа на књижевност и језик, показују која је врста интересовања публике и колики је значај оваквих скупова, поготово за мале средине.

Разговори о уметности – су ретки у односу на то колико се организује ликовних изложби. Сликари и сликарство су били теме свега неколико предавања. Одржан је Интернационални симпозијум „Мајданарт“ и организована предавања о стрипу и филму.

Психологија, филозофија и педагогија – су теме за које има доста интересовања. Највише предавања у свим библиотекама одржао је Владета Јеротић тако да је његова популарност као предавача испровоцирала и научни скуп о њему самом. Предавања о фанатизму, о моралу, о младима, о стиду, о адолесценцији, о улози психолошког фактора у настанку и развоју онколшких обољења, о креативном учењу, предавања о филозофима, о педагогији, о васпитању уопште или утицају породице на развој детета.

Архитектура – самог места је занимљива тема за слушаоце, а у библиотеци у Бору организована је и серија од чак 11 трибина под називом „У потрази за идентитетом града“. Трибине су снимане и записи се чувају у завичајном одељењу. Овде имамо модеран приступ корисничким интересовањима који је очигледно наишао на добар орговор.

Економија – популарна су и предавања о актуелним економским питањима, медаџменту и, са тим у вези, локалном развоју и економским перспективама нашег друштва. „Куда иде Србија“, „Зашто Срби нестају“ и „Како избећи сценарио Аргентине“, само су неки називи.

Библиотекарство – Сама библиотекарска струка је, такође, била тема неколико скупова. Нове технологије у функцији развоја библиотекарства а у оквиру актуелних пројеката доносе самим библиотекарима а и локалној заједници корисне информације о правцима развоја.

Културна политика – отворени разговори на теме „Култура и промене“, „Културна политика и децентрализација културе“ директно су везани за перспективе и развој локалних заједница као и предавања о култури уопште, утицају руске емиграције на

српску културу, односу културе и цивилизације, националног интереса и културе, комуникације и културе.

Толеранција – трибина „Реци не злостављању“ (са тематском изложбом књига), трибина „Родна равноправност“, трибина „Ромско питање наш одговор“ или „Жена са ставом“, „Дијалог и толеранција“ - показују да су библиотекарски решени да прате своју заједницу на путу просперитета и да у том напретку активно учествују.

Религија – бројни су били скупови о хришћанству, о православљу, о Српској православној цркви као и они који презентују и анализирају везе између уметности и религије – „Ходочашће у Хиландар“ или научни скуп „Хришћанско и паганско у поезији Десанке Максимовић“.

Екологија – предавања о екологији уопште, о производњи еколошке хране и исправној води су још једна тачка ослона локалне заједнице и библиотекарски су то разумели па се труде да дају допринос здравом животу своје средине.

Медицина – је велика тема по своме значају за становништво. Корисници имају потребу да прошире своја знања не само уз помоћ књига па су и предавања добро посећена. Предавања „Лапараскопска хирургија“, „Вирусне хеморалгијске грознице“, апитерапија у савременој медицини, недоумице и дилеме савремене исхране, о здравој исхрани, о здрављу зуба осмислили су библиотекарски у складу са својим могућностима.

На чају четвртом у шест је серија разговора, трибина и предавања о најразличитијим темама од интереса за локалну заједницу а и транзиционо друштво у целини. Овај пројекат јагодинске библиотеке добио је подршку на конкурс Фонда за отворено друштво из Будимпеште као пројекат који има улогу афирмације библиотеке као центра локалне заједнице. Приказан је и у Литванији. У истој библиотеци се одржава и **Форум родитеља** – предавања која окупљају све заинтересоване за побољшање квалитета живота деце и борбе против њиховог злостављања

Забавни програми

Забавних програма је било 274. Највише у Мачванском округу 58, у Нишавском 51 и у Пчињском 51, односно библиотеци у Трговишту. У Борском, Рашком и Пиротском округу није било активности ове врсте.

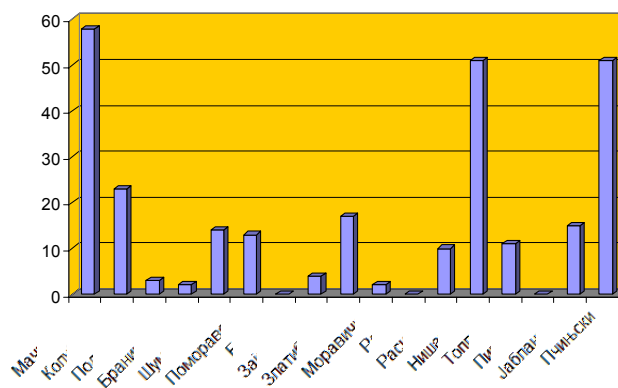

График бр. 5: Забавни програми у периоду 2001-2005. године по окрузима

Најчешћи вид забавних програма су концерти свих врста. Озбиљне музике наших реномираних уметника, концерти професионалних музичара популарне и народне музике, концерти локалних рок група и КУД-ова као и концерти ученика музичких школа, од којих неке користе за наставу простор библиотеке. Чести су новогодишњи концерти или организовани дочек Нове године, пре свега за децу али и за одрасле. Поред библиотечног простора за ове програме се користе и друге одговарајуће сале као и слободан простор улица и тргова.

Позоришне представе и филмске пројекције

Није мали број библиотека чијом заслугом становници имају могућност да гледају гостујуће позоришне представе. То су, пре свега, оне које је могуће технички прилагодити скромнијим условима извођења. Највише је монодрама. Музичке кабареа као и циркуске и артистичке представе такође организују библиотеке јер за то постоји интересовање публике.

Посебна врста активности су биоскопске представе. Филмске пројекције су бројне и углавном добро посећене. Велики је проблем у појединим библиотекама застарела техника коју више није могуће преносити по салама.

Укупно свих врста представа, и позоришних и филмских и циркуских, је било 1078. Највише у Мачванском округу 280, Колубарском 169, Нишавском 149 док у Рашком није било ових програма. Овом врстом услуге библиотеке су прошириле своју делатност попуњавајући празнину у културном животу своје средине.

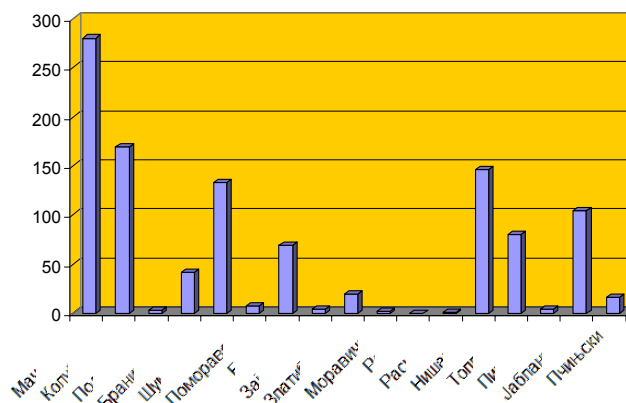

График бр. 6: Позоришне и филмске представе у периоду 2001-05. године по окрузима

Различите акције и програми

Различите акције и програми укључују у себе најразноврсније видове окупљања корисника и становника уопште. Ових врста активности избројано је 1655 од чега највише у Нишавском округу 234, у Шумадијском 207 и у Мачванском 151. Није било библиотеке која није остварила солидан број ових програма. Они су више намењени деци и омладини и имају пре свега едукативну улогу а циљ им је активно, стваралачко деловање младих и талентованих, али и свих других узраста и корисничких група који су креативно расположени.

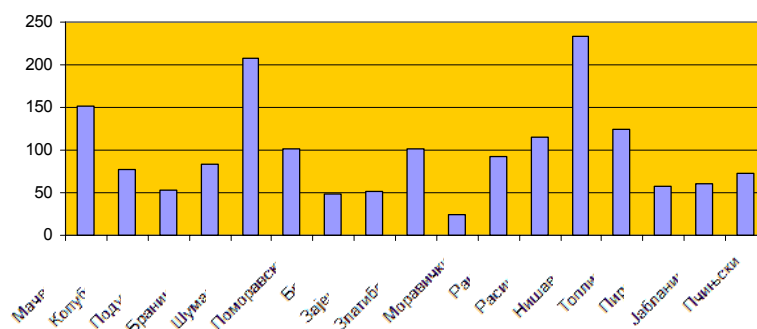

График бр. 7: Различите акције и програми у периоду 2001-05. године по окрузима

Смотре и такмичења - Скоро све библиотеке организују или у неком облику помажу различита такмичења и смотре стваралаштва намењених више деци и младима али и одраслима. Одржавају се општинске и окружне смотре ликовног стваралаштва деце, смотре аматерског ликовног стваралаштва, смотре народног стваралаштва деце Србије, смотре фолклора и изворног стваралаштва. Општинске, окружне и регионалне смотре рецитатора „Песнице народа мог“ су редовне активности већине народних библиотека дуги низ година.

Општинско такмичење у изражајном читању и такмичење у лепом говору организује библиотека у Новој Вароши.

Осим књижевног и ликовног стваралаштва и за такмичења у другим областима има интересовања.

Општинско такмичење у шаху, ревијално такмичење у џудоу, шаховски турнир инвалида и смотру рецитатора предшколског узраста организује библиотека у Дољевцу.

Светосавски турнир у шаху и такмичења у рецитовању, певању, игри, плесу организује библиотека у Меришани.

Такмичење у читању „Читалачка значка“ организује скоро свака библиотека али у библиотеци у Ражњу оно је осмишљено тако да траје целе године.

Такмичење у спремању старих јела свога краја организује библиотека у Белој Паланци.

Месец књиге - У време октобарског Сајма књига у Београду, већина библиотека током целог месеца има бројне, пригодне програме осмишљене тако да популаризују књигу.

Организују се посете Сајму књига библиотекара и њихових суграђана свих узраста, бесплатан упис ђака првака, пензионера, колективно учлањење запослених и студената. Додељују се награде најревноснијим читаоцима, проглашавају најактивнији чланови а поједини библиотекари су осмислили и школски час поводом Месеца књиге, посете библиотеци деце предшколског и школског узраста и даривање књигама. Акција „Читалачка значка“ се углавном спроводи у Месецу књиге.

Литерарни конкурс поводом Месеца књиге осмислила је библиотека у Аранђеловцу, а библиотека у Смедереву летњу акцију на популарисању књиге и читања „ Ко чита више вреди“.

Наградни конкурси - Наградни конкурси на различите теме осмишљени су у многим библиотекама како би утицали на развој стваралаштва у својој средини. Из наведених

примера се види да они тематски прожимају све сегменте живота и рада у окружењу библиотеке.

Изложба најбољих читалачких дневника и уручивање награда са литерарног конкурса поводом св. Саве, литерарни и ликовни конкурс за најлепшу бајку о Смедереву и литерарни конкурс о Дунаву су конкурси библиотеке у Смедереву.

Конкурс за прву књигу расписује библиотека у Смедеревској Паланци.

Конкурс за савремену српску сатиру за све који говоре српским језиком у домовини и иностранству који траје више од 25 година и литерарни конкурс „Подводни свет“, у сарадњи са ронилачким клубом, расписује библиотека из Велике Плана.

Библиотека у Јагодини је суорганизатор Интернет конкурса за СФ причу неафирмисаних аутора.

У библиотеци у Бору организују се избор књиге године борског аутора и конкурс за кратку необјављену причу.

Светосавски књижевни конкурс расписује се у Књажевицу, а у Пријеполу литерарни конкурс за есеј.

Конкурс за прву песничку збирку, есеј о Дисовом стваралаштву као и литерарних радова ученика основних и средњих школа на различите теме осмислила је библиотека у Чачку.

Литерарни конкурси поводом Ускрса, Жупске бербе и Дечје недеље су наградни конкурси библиотеке у Александровцу.

Литерарни конкурс за основце и средњошколце на тему књиге и читања расписује се у Прокупљу, а литерарни конкурс „Моја најдража књига“ у Димитровграду.

Светосавски литерарни темат организују и библиотеке у Крушевцу и Трстенику.

Конкурси литерарних и ликовних радова на бројне теме традиционално организују и библиотеке у Дољевцу, Сврљигу, Брусу, Нишу, Пироту, Куришумлији, Тутину.

Ликовни конкурс расписује библиотека у Бојнику.

Курсеви и радионице – при библиотекама окупљају кориснике око нових идеја и пројеката. Осмишљене су тако да подстичу полазнике на креативност, шире њихова интересовања и развијају њихове комуникативне вештине. Имају јасан едукативни карактер и представљају нов и значајан вид културно-просветних услуга.

Креативна радионица „Златни кључић“ је стални, седмични програм културно-анимативног рада са децом предшколског узраста са циљем упућивања деце у свет књиге и библиотеке као и начине стицања знања, развоја говора и упознавања околине. Чита се са децом и разговара о књигама, гледају се филмови и ради на компјутеру. Деца нижих разреда цртају за Дечји ликовни салон, а ученици Школе за уметничке занате излажу своје калиграфске радове на годишњој изложби у холу библиотеке. Ово су активности библиотеке у Шапцу.

Библиотека у Владимирцима има Културно забавиште, организовано у сарадњи са америчком донацијом ИРД. То је тромесечни едукативни програм кроз који је прошло 1400 деце, а презентација библиотеке је организована у 8 села.

Курсеве преквалификације и стручног усавршавања, енглеског језика и школу обуке за рад на рачунару организује библиотека из Коцељеве у сарадњи са Народним универзитетом док полазници Психо-социјалне радионице сликају у њеној читаоници.

Курс информатике омогућује својим корисницима и библиотека у Крупњу.

У Мионици имамо Малу школу цртаног филма, стрипа и кратког филма а Радионицу стрипа организује и библиотека у Бајиној башти.

Уметничка радионица деце предшколског узраста постоји у библиотеци у Великој Плани као и новогодишња радионица за предшколце „Пишемо писмо Деда Мразу“ у библиотеци у Књажевицу.

Књижевна радионица „Вежбање маите“ окупља децу у пожешкој библиотеци и она у њој имају учитеља писања поезије и учитеља писања прозе.

Радионице „Значај културе у животу људи у малим местима“, „Мала школа читања и креативног писања“ и радионицу „Деца данас одрасли сутра“ је осмислила библиотека из Пријепоља.

Играоница причаоница за предшколски узраст постоји у Чајетини, а Мала причаоница забавно-образовна и забавно-рекреативна за предшколски узраст и децу нижих разреда у Крушевицу.

Дванаест креативних радионица: бајкотекa, књижевна радионица, студио лепог казивања, православни појмовник, библиотечка радионица, мала школа здравља, саветовалиште за децу и одрасле, еколошка радионица, мобилна радионица, преводилачка радионица, информатичка радионица, археолошка почетница као и гостујуће креативне радионице: двонедељна групе Шкарт, једнодневна Стрипотекa, једнодневна Црвеног крста и једнодневна хуманитарне организације осмислила је библиотека у Краљеву. На великом броју часова учествовало је више стотина ученика.

Књижевни и други клубови - Библиотеке су погодан и можда природан амбијент за рад клубова и секција. Књижевни клубови раде при многим библиотекама и у њима успешно остварују различите активности од стваралачких радионица до књижевних вечери и сусрета.

Библиотека у Шапцу успешно је формирала Клуб младих библиотекара и истраживача – Библио у којем се чланови упознају са радом библиотеке, пишу радове на изабране теме, такмиче се у квизу знања и учествују у анимативном раду са децом предшколског и школског узраста.

Библиотека у Смедеревској Паланци основала је Клуб књижевности и уметности и Хор народне библиотеке.

Секције - Осим клубова подршку под кровом библиотеке налазе и различите секције: литерарне, драмске, фолклорне, модне. Резултати њиховог рада се на различите начине презентују публици и представљају значајан део културно-уметничких програма у својој средини.

Организоване су плесне школе у неколико библиотека, школе глуме као и балетска секција у библиотеци у Дољевцу.

Пројекти и акције - Различити пројекти и акције спроводе се у библиотекама повремено, са изразитим поводом или на нечију иницијативу.

Библиотека у Јагодини спроводи пројекат „Мост“ – поклон у књигама затвору у Ћуприји са циљем ревитализације затворске библиотеке. На њеном дечјем одељењу набављене су друштвене игре за децу и у време Дечје недеље организован је шампионат у друштвеним играма. Организују дечје квизове знања а успешно се одвија и пројекат „Играоница – маштаоница“.

Акција „Књига солидарности“ – прикупљање књига за Србе у Румунији је активност библиотеке из Деспотовца.

У Бору се у организацији библиотеке орджава „Сајам лековитог биља“.

У библиотеци у Књажевицу покренут је поступак за израду пројекта лингвистичких истраживања ради израде лингвистичке карте општине Књажевац. Отворен је нови сервис за читаоце „Долазимо код вас“ – одлазак таксијем код непокретних и слабо покретних суграђана и спроведена је акција „Читајмо о Књажевицу“ у оквиру које су два месеца прикупљане серијске публикације које су недостајале у завичајном фонду библиотеке.

Пројекат за ученике Роме о начину коришћења књига и бесплатној чланарини, Развојни пројекат „Библиотека – културни центар локалне заједнице“ и пројекат „Подизање нивоа свести и образовања грађана за људска права“ спроводе се у библиотеци у Пријепољу.

Библиотека у Чачку има успешну сарадњу са културним центрима страних земаља. У оквиру ње опремљен је у библиотеци Француски клуб. Са Фондом за отворено друштво ради се на пројекту „Књига као лек“ који је намењен проширивању библиотечке делатности у окружном затвору.

Библиотека у Краљеву спроводи акцију „Библиотека у школи – школа у библиотеци“ чији су учесници краљевачки песници и библиотекарски и у оквиру ње реализовано је на десетине различитих програма, књижевних сусрета, промоција, програма за предшколце, тематских предавања, „Мали час библиотекарства“ за различите узрасте, изложбе.

Посета деце ометене у развоју и подела бесплатних чланских карата акција је библиотеке у Александровцу.

Акције „Вртић у библиотеци“, „Будите члан библиотеке“, „Колективни члан библиотеке“, „Вратите заборављену књигу“, „Покретна библиотека код Вас“, „Бак првак члан библиотеке“, „Посете сеоских школа библиотеци“ су активности библиотеке у Алексинцу.

Акцију „Предлог за читање“ на радију свакодневно спроводи библиотека у Куриумлији.

Библиотека у Лесковцу има акцију „У походе школама на ивици опстанка“ и организује гостовања глумаца, дејчјих песника и новинара у свим срединама своје општине.

Из овог кратког прегледа можемо да закључимо да су библиотекарски схватили нове тенденције у позиционирању библиотека у транзиционом друштву и да се добро сналазе у тој, не баш новој али можемо рећи, занемареној улози. Иницијатива било које врсте захтева и ментални и организациони и материјални ангажман. Уколико било који сегмент недостаје или је слаб, библиотекарски морају да покажу велику сналажљивост и снажан ентузијазам.

Веће манифестације

Библиотеке као централне институције културе преузимају на себе улогу иницијатора, креатора и ослонаца већих културно-уметничких програма у својим срединама. Манифестације су осмишљене тако да тема око које се слажу програми има шири друштвени значај, да окупља и локалне и ствараоце из других средина, чак и иностране учеснике, да се преплиће више уметничких делатности, да је медијски значајно праћена, да резултати тих скупова увек остају да трају у виду зборника или изложбе. Неки од ових програма успешно се реализују и по неколико деценија, изградили су не само углед библиотеке већ и места и округа у којима се организују.

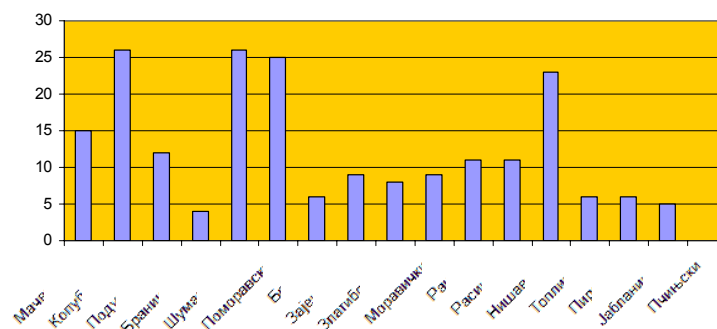

График бр. 8: Веће манифестације у периоду 2001-05. године по окрузима

У сваком погледу оне по свом обиму и значају превазилазе локалну средину. Таквих манифестација било је за пет година 202. У Колубарском и Шумадијском округу по 26, у Поморавском 25 а у Нишавском 23. Међу њима можемо да издвојимо 40–так најинтересантнијих.

„Јаловичка ликовна колонија“ од средине 2002. ради у саставу библиотеке у Владимирицима. Прате је разноврсни уметнички програми, осмишљена је реклама и отворен сајт Колоније. У овој библиотеци се одржава и „Сабор крајинских Срба“.

Народна библиотека из Коцељеве је једина професионална институција у области културе са подручја општине и једина је организатор културно-образовних садржаја. Округли сто, рецитал, литерарно такмичење, промоције, изложба, филм чине „Сабор поп Лука Лазаревић“. „Сомовијада“ је риболовачко-културна манифестација која укључује и изложбе дечјих ликовних радова на тему рибе и риболова и препарираних експоната и фотографија, позоришне представе и културно-уметнички програм КУД-ова. Организатор је, као и „Ликовне колоније Мали Зворник“ библиотека у Малом Зворнику.

„Љишке културне вечери“ представљају спој традиције и модерног, фолклорног и урбаног. Њих као и културно-уметнички програм у оквиру Косидбе на Рајцу организује библиотека из Љига.

„Десанкини мајски разговори“ у Бранковини, остваривање програма традиционалне летње манифестације „Догађања у дворишту“ и учешће у програмима градске манифестације „Теињарске вечери“ већ годинама су успешне манифестације библиотеке из Ваљева.

У оквиру „Ликовне колоније Подгорина“ организоване су „Подгорске вечери“ на којима су извођени културно-уметнички програми свих врста. „Ревизијална смотра изворног народног стваралаштва и фолклора Срба са леве и десне обале Дрине“ – обновљена је манифестација после 10 година. У оквиру ње је одржано и стручно саветовање уметничких руководилаца и кореографа. За све се побринула библиотека из Осечине.

„Међународни фестивал поезије Смедеревска песничка јесен“ библиотека у Смедереву организује већ близу четири деценије.

Културну манифестација „Пут у Горњак“ која током више дана обједињује разноврсне културне садржаје организује библиотека у Петровцу на Млави.

Суорганизатор „Сликарске колоније у Липовцу“ и „Сабора народног стваралаштва Србије“ као и „Домановићевих дана сатире - ДОДАС“ је библиотека из Тополе.

Библиотека из Деспотовца учествује у реализацији програма манифестације „Дани српског духовног преображења“ као и „Међународног фестивала поезије Слово љубве“.

„Левачки сабор Прођох Левач, прођох Шумадију“ који траје преко 35 година, „Сликарска колонија Каленић“ која ради више од деценије, традиционална „Смотра фолклора деце Шумадије и Поморавља“ и програм „Златне руке Левча“ (припремање и дегустација старих јела, изложба старих заната, округли сто о развоју овог краја, избор најлепше народне ношње) организује успешно библиотека у Рековцу.

„Матићеве дани“ и „Културно лето“ су манифестације библиотеке из Ћуприје као и део манифестација у оквиру културолошког пројекта „Јухорско око“.

„Хајдук Вељкове дане“ који трају преко 30 година и „Стваралачке дане“ преко 15 година организује библиотека у Неготину.

„Књижевне сусрете Слово са Лима“ више од 25 година организује библиотека у Пријеполу.

„Дани Момчила Настасијевића“ одржавају се у Горњем Милановцу.

Значајна републичка културна манифестација „Дисово пролеће“ одржава се у Чачку преко 40 година. Окупља бројне писце, књижевне критичаре, сликаре, музичаре и афирмише младе ствараоце.

„Жички духовни сабор преображења“ организује библиотека у Краљеву. Увек је посвећен једном аутору. Подразумева велик број квалитетних програма и свечаности.

„Тутински књижевни сусрети“ трају у Тутину преко 25 година.

Библиотека у Крушевцу организује „Видовданске свечаности“.

„Књижевни сусрети Савремена српска проза“ са бројним књижевним вечерима, стручним скуповима, изложбама и промоцијом зборника са претходног скупа одржавају се преко 20 година у Трстенику.

Библиотека у Дољевцу је суорганизатор „Сусрета просветних радника песника“ већ преко 10 година као и „Бостанијаде“.

„Дани вишње“ и „Ликовна колонија на Облачинском језеру“ су културно-забавни програми библиотеке из Меровине.

Сврљичка библиотека организује „Песничке дане Гордане Тодоровић“, песникиње из овог краја.

У организацији „Драинчевих књижевних сусрета“ учествују библиотеке из Житорађе, Куришумлије и Прокупља.

Библиотека у Бојнику организује „Пусторечке вечери“.

Издавачка делатност

Посебан сегмент културно-просветних активности представља развијена издавачка делатност библиотека која је, због свог обима и значаја била предмет посебне анализе.

Пропагандне активности

Комуникација са медијима последњих година се интензивира у свим срединама. Путем штампе, радија, телевизије, различитих огласа, плаката, проспеката, преко презентације на Интернету делатност библиотеке се отвара на један нови, привлачнији начин.

Двадесет четири библиотеке имају своје интернет презентације. Различити нивои њихове продубљености не забрињавају. Значајно је да је учињен први крупан корак. Оне се труде да савесно и одржавају и ажурирају своје веб презентације и тиме дају отвореност и већу вредност свом пословању. За већину библиотека које немају своје сајтове постоје линкови преко званичних сајтова места или других културних садржаја.

Сарадња међу библиотекама

Само један мали број библиотека има развијену сарадњу са другим библиотекама у округу и шире, као и са установама у култури и привредним предузећима, а неке и са међународним организацијама као библиотека у Јагодини.

Сарадња међу библиотекама на културно-просветним програмима није развијена. Можда би боља, односно редовна и потпуна информисаност о активностима ове врсте допринела да поједини успешни програми буду презентовани у више библиотека, да се за поједине јубилеје не дуплирају теме већ да се више библиотека окупи око једног пројекта, да се за то намењена средства рационалније користе и покрију већи број активности.

Библиотека из Лазареваца представила је мултимедијски свој Фестивал хумора за децу у библиотеци у Пријеполју.

Б. Културно-просветне активности по окрузима

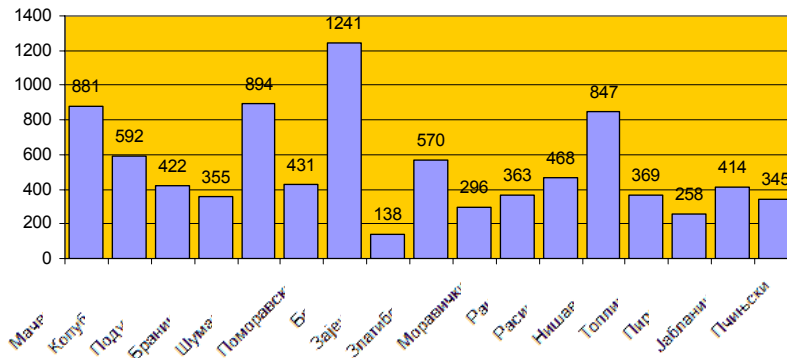

График бр. 9: Културно-просветне активности у периоду 2001-05. године по окрузима

Културно-просветне манифестације које организује библиотека у Бору и којих је у овом периоду било 1241 и по броју и по садржају дају значајан допринос културној атмосфери града. Сарадња са борским школама, јавни часови, причаонице, тематске изложбе, сарадња са регионалним центром за таленте, са Здравственим центром, организацијом младих истраживача и медијима је интензивна. Када узмемо у обзир тешку општу друштвену ситуацију у Бору и његовој околини онда делатност ових библиотека просто светли у мраку.

У Мачванском, Шумадијском и Нишавском округу где запажамо развијену културно-просветну делатност, имамо у центру библиотеке које нису једине културне институције у својој средини и оне као да се осећају изазване да убрзано унапређују квалитет и обим својих услуга. Њихова сагласност са потребама корисника допринела је већем броју и високом нивоу разнородних активности.

У богатој активности библиотека у региону Подриња посебно запажамо значајан број креативних радионица што доприноси особености њихове културно-просветне делатности.

Библиотеке Шумадијског округа имају највећи број књижевних сусрета и промоција као и читав низ разноврсних акција и програма.

Велика разноврсност и богата активност народних библиотека нишавског округа огледа се и у већем броју спортских и забавних приредби као и трибина са модерним и актуелним темама.

Библиотеке Зајечарског округа су имале најмањи број програма 138. Упадљиво је да није било предавања и трибине, али је било занимљивих и оригиналних програма и добре сарадње са установама културе.

ДИСКУСИЈА

Да би оствариле савремени концепт библиотечких услуга народне библиотеке у Србији се развијају у правцу интердисциплинарних и интерактивних културно-просветних центара. Широки програмски распон њихових активности само потврђује чињеницу да оне већ јесу центри културног и просветног уздицања и општег образовања у својим срединама, а програмска оријентисаност, нарочито предавања и трибина као и различитих акција и програма, то најбоље илуструје.

Основно је да су библиотекари препознали потребе локалне заједнице. Према могућностима они шире утицај на све грађане и покривају читаву територију неким видом активности одлазећи, макар и ретко, у сва села. Затим, већи број њих је разумео

да треба искористити добре идеје за моделовање програма и њихових садржаја. Не мора програм да буде увек откриће али мора да буде доброг квалитета у уметничком, организационом и практичном смислу.

Тачно је да недостатак средстава спутава многе акције, међутим, данас се ипак отварају могућности реализације манифестација путем спонзорства. Када се неко наметне квалитетом и богатом активношћу скреће пажњу на себе и привлачи и неке нове идеје и неке нове људе и нова средства. Не морају само запослени у библиотеци да буду активни у културно-просветним активностима. У том смислу библиотеке су се отвориле и корисницима волонтерима. Када једном акција потече, па библиотека стекне углед, када почну да јој се обраћају за помоћ и подршку од појединца до колектива, то је знак да је на добром путу а њене акције полако прерастају границе места и округа.

У сиромашнијм срединама и без културних активности библиотека преузима на себе и организовање програма чија садржина и не спада у њену основну делатност. То не умањује њен значај, напротив, показује њену виталност и ширину. Тада је посао библиотекарa комплекснији али и одговорнији.

Размена искустава међу библиотекарима у организовању културно-просветно-образовних акција као и размена готових манифестација, размена програма клубова и секција само доприносе ширењу идеја и позитивног начина размишљања, ницању нових идеја, откривању заборављених садржаја и подстицању жеље за образовањем. Сарадња библиотека са другим установама просвете и културе и стална размена информација о културно-просветној делатности је оно чему треба тежити. Како путују трачеви и фаме могу и лепе вести које и треба још даље да се чују.

Можда би покретање гласила које би редовно обавештавало све библиотекаре о културно-просветним активностима свих библиотека у Србији било веома корисно за синхронизовано деловање. Библиотекари би уредно сами слали податке у стандардизованом облику који би се обрађивали и редовно презентовали. Из тога би било могуће сагледавати непрекидно културну ситуацију и успешно пројектовати правце будућих акција.

Ентузијазам библиотекара с времена на време попушта у интензитету сразмерно подршци коју имају у својој средини. Ипак, библиотекари су дужни да остављају за собом видљиве трагове својих добрих дела и акција. Колико год је мала, библиотека мора да зрачи изнутра.

За ову врсту библиотечких услуга о којој говоримо у будућности ће, можда, бити и више интересовања него за читање књига. То чини још јачим изазов пред којим се налазе библиотекари. Можда ће књигом и читањем награђивати своје кориснике.

ЗАКЉУЧЦИ

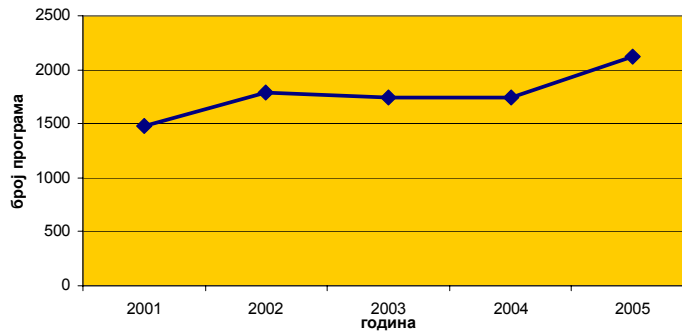

График бр. 10: Укупан број културно-просветних активности по годинама у периоду 2001-2005. године

С обзиром да нема доступних претходних података о укупној културно-просветној делатности у библиотекама централне Србије, овакав пресек је више него користан, али, нажалост, не претерано илустративан. Његовом анализом можемо закључити да је у односу на 2001. годину видљив благи раст укупног броја делатности, додуше уједначен, да би од 2005. године имали раст, који ћемо, надам се, потврдити у наредним анализама.

Можемо да закључимо да:

1. Народне библиотеке у Србији интензивно унапређују активности у својој културној мисији просвећивања народа. По квалитетним садржајима, по актуелности одабраних тема, по обухвату различитих профила корисника као и оних које тек треба привући, по задовољавајућем обиму манифестација и по начину њиховог презентовања видимо да библиотекари улажу велики труд да пруже што квалитетније и што разноврсније услуге. Да буду на корист својим верним читаоцима, али и друштву у целини.
2. Библиотеке савесно организују већ устаљене облике културно-просветних активности од којих су им неки донели значајан углед у друштву али не беже од утицаја нових технологија и нових праваца развоја грађанског друштва. Број од 8884 програма делује довољно, међутим, пошто немамо ни једну претходну анализу ове врсте не можемо сасвим схватити његов значај.
3. Регионална дистрибуција активности је више него интресантна, посебно с обзиром на чињеницу, да њихов број није у сразмери са развијеношћу округа. Највећи број програма у овом периоду оствариле су библиотеке Борског округа, затим Шумадијског, па Нишког и Мачванског.

ПРЕПОРУКЕ ЗА ДАЉА ИСТРАЖИВАЊА

1. Покретање гласила за комуникацију међу библиотекама на тему културних, образовних и просветних активности
2. Правилно извештавање о раду
3. Проблеми на путу реализације културно-просветних пројеката
4. На који се начин народне библиотеке у Србији суочавају са изазовима модерног друштва

5. Колико је квалитетан и узајамно-зависан однос између локалних заједница и библиотека у њима
6. Анализа броја, квалитета и утицаја web презентација библиотека
7. Упоредна анализа обима и садржаја ове делатности у библиотекама у Централној Србији и Београду

Задовољан корисник је мото чачанске библиотеке јер је библиотека живи организам и установа без зидова, отворена за све генерације.

Задовољан библиотекар треба да је са друге стране ове акције.